

Stockholms stadsmuseum presenterar en ny museilägenhet

LEVA OCH BO I TENSTA

Idag ligger Tensta ca 20 min med tunnelbanan från Stockholms centrum. Tidigare var detta jordbruksmark, landsbygd och övningsfält för militären.

Bostadsbristen var en av de viktigaste politiska frågorna under 1960-talet och därför blev dessa obyggda områden nära huvudstaden intressanta när nya förorter skulle planeras.

VISIONER I TIDEN

När Tage Erlander gick ut med budskapet att en miljon lägenheter skulle byggas på 10 år hade bostadsbristen i storstadsområdena vuxit till ett allvarligt problem. Genom miljonprogrammet ville man också höja bostadsstandarden i landet. På Järvafältet skulle innerstadens fördelar kombineras med ytterstadens bästa sidor. Man eftersträvade en stadsmässig miljö med hög befolkningkoncentration.

Trafiksepareringen var en viktig fråga, trafikolyckor där barn var inblandade inträffade alltför ofta. I Tensta skulle bilar och människor, med hjälp av de nedsänkta matargatorna för trafiken, i stort sett bara mötas på parkeringsplatserna. Över dessa gator byggdes broar för de gående. Gångbroarna var ett medvetet arkitektoniskt motiv i Tenstas stadsbild. Det berättas att Igor Dergalin, en av de ansvariga för utformningen av Tensta, jämförde dem med broarna i Venedig. Gångtrafikanter och båtar i Venedig var lika skilda åt som gångtrafikanter och bilar i Tensta.

Familjen Arturssons kolonilott på Järvafältet. Tensta syns i bakgrunden. Ett av de första åren fick familjen 450 kg potatis och dessutom grönsaker och blommor.
FOTO: Irène Artursson.

Idag bor mer än hälften av Sveriges befolkning i bostäder byggda efter 1960. Stockholms stadsmuseum har återställt en miljö från miljonprogrammets dagar, dels i byggnadsantikvariskt syfte, dels för att skildra den miljö som blivit hemma för många av dem som växte upp på 1960-, 1970- och 1980-talen. Invigningen sker i samband med 60-06. För information www.stadsmuseum.stockholm.se

GODA BOSTÄDER OCH RATIONELLT BYGGANDE

Den stora utmaningen var att bygga goda bostäder med billig hyra. Terrängen fick anpassas för modern byggnadsteknik och all ursprunglig växtlighet togs bort.

Husen placerades tätt intill varandra. Mellan husen anlades

konstgjorda gårdar med garage under. Beläggningen var asfalt eller betong och det planterades buskar och träd som fick klara sig så gott det gick i de konstgjorda rabatterna. Träd återplanterades även utanför gårdarna och har idag vuxit sig stora. Området ger numera ett lummigt och grönt intryck under sommarhalvåret. Dessutom finns hela Järvafältets natur inpå knutarna nu som då.

KÄMPINGEBACKEN 13 – ETT NYTT MUSEUM

I första lägenheten utmed loftgången på 2 trappor har Stadsmuseet och Svenska bostäder återställt en lägenhet som den såg ut när huset var nytt.

Husen i raden där museilägenheten ligger ritades av Bengt Walldén vid Svenska Bostäders arkitektkontor. De höga trappgavlar som vänder sig ut mot gatan ser imponerande ut – de ger ett monumentalt intryck. Området gavs också en medveten färgsättning. Kämpingebacken 13 fick, liksom husen på samma rad, en ljus rosa kulör som idag blekts till en ljusbrun nyans.

Husen uppfördes med loftgångar av ekonomiska skäl eftersom loftgångshus bara behöver en hiss per byggnad.

Balkonger, loftgångar och trapphus byggdes av prefabricerade delar och lyftes på plats av höga tornkranar som löpte på räls. Resten av huset göts på plats.

Skärmtaken över ingångarna sattes dit som en miljöförbättrande åtgärd i början på 1990-talet.

MODERNA LÄGENHETER FÖR MODERNA MÄNNISKOR

Huset på Kämpingebacken 13 består av trerummare med kök där lägenheterna ligger spegelvända mot varandra. Tre rum och kök var den vanligaste lägenhetstypen inom miljonprogrammet. Lägenheterna utformades så att de var lättmöblerade och lättstädade.

Valet av utrustning styrdes av detaljerade regler som baserades på forskning om svenskarnas boendevanor.

Lägenheterna planerades så att kök och badrum placerades mot loftgången, medan sovrummen och vardagsrummet placerades åt andra sidan. Badrumsfönster placerades högt upp och försågs med frostat glas. Efter en tid fick badrumsfönstret även ett dekorativt galler framför sig. Det har berättats för mig att det berodde på att dessa fönster med sin vädringslucka var mycket lätta att ta sig in igenom. Det var bra om man glömt sin nyckel, då kunde man med hjälp av en stol från grannen ta sig in i lägenheten, men ibland kom det objudna gäster – så gallren fyller sin funktion.

Kök och toaletter fick blanka vitmålade tak av hygieniska skäl. I de övriga rummen sandspacklades taken vilket gav en yta med struktur. Väggarna i samtliga rum och i hallen tapetserades med ett abstrakt mönster av fina linjer. Färgen var grå med vita ränder i rummen men i hallen var den svagt gulbeige med vita ränder.

Golven var däremot olika i de olika delarna av bostaden. Hall

Ovan t v: Sven Artursson på Järnvälfältet med det nybyggda Tensta i bakgrunden.

*Ovan t h: Christian Artursson på loftgången, Kämpingebacken 13.
FOTO: Iréne Artursson.*

och kök belades med slitstarka vinylhartsplattor, sovrummen fick linoleummattor, vardagsrummet ekstavsparkett och badrum och toalett fick våtrumsmattor i plast.

Lägenheterna var stora och ljusa med härliga badrum och separat toalett med bidé. Köket var modernt med kyl och sval. Dessutom fanns balkong och klädkammare.

För de flesta som flyttade till Tensta innebar den nya lägenheten höjd bostadsstandard. Det gällde både dem som kom från Stockholms innerstad, andra delar av Sverige och dem som kom ifrån andra länder. Många bodde tidigare trångt då de tvingats att bo kvar med sina föräldrar fast man hade egen familj med barn. Små omoderna rum i villor runt om i Stockholm hyrdes ut för höga hyror. Även inom tullarna fanns många små och omoderna lägenheter

”Vi flyttade till Tensta för vi behövde större. Vi var fyra personer i en etta i Solna så vi behövde större”.

INFLYTTNING PÅ KÄMPINGEBACKEN 13

I januari 1969 flyttade familjen Artursson från Jönköping in. Det är deras hem som nu blir museum. Det var pappa Sven, mamma Iréne och barnen Chartrine, Christian och Charlotte.

I Stockholm fanns det arbete och moderna och bra bostäder, men de flyttade till en byggarbetsplats:

”Vi flyttade hit mitt i vintern efter trettondagen och vi kom till en byggarbetsplats, det var vidrigt, huset var inplastat det var två våningar klara. Det var våningen under oss och våningen vi skulle flytta in på. Resten var inte färdigt.”

Lägenheterna var fina och de flesta trivdes trots allt bra. Det fanns dessutom matkällare, barnvagnsrum, cykelrum och källarkontor med stålmat runt.

Efter ett par år stod Tensta centrum färdigt med många affärer. Tenstaborna slapp handla i baracken som från början var det enda stället att handla mat på. År 1975 kom tunnelbanan och det gjorde resandet till och från förorten mycket lättare.

ANDRA RUM VAR OCKSÅ VIKTIGA
Från 1950 och 25 år framåt byggdes det kyrkor lika intensivt som under medeltiden.

Både statskyrkan och frikyrkan fick nya gudstjänstlokaler. De som flyttade till Tensta och tillhörde statskyrkan gick till Spånga kyrka, en av Stockholms äldsta kyrkor och troligen uppförd under sent 1100-tal. För vår familj blev kyrkan en viktig plats. Dit gick mamman i familjen och satt och grät när allting kändes för hopplöst. Dit vände hon sig också som nyinflyttad med frågor om var närmaste skola fanns. Prästen sa tröstande ord, att det nog skulle bli bättre snart och hjälpte till med information om det praktiska.

Nu finns medborgarkontoret som kan svara på de nyanländas frågor men också många olika kyrkor, moskéer, samfund och organisationer dit man kan vända sig. Där kan man träffa människor som man känner samhörighet och gemenskap med.

MUSEILÄGENHETEN I TENSTA — EN LÄNK I EN KEDJA

När museet på Kämpingebacken öppnade i augusti i år blev det en ny länk i kedjan av autentiska miljöer i stadsmuseets vård. I museibyggnaden, Södra stadshuset vid Slussen, finns två autentiska rum som gjordes om till bostäder i slutet av 1800-talet när bostadsbristen i Stockholm vara katastrofal. Nödbostäderna är nu iordningställda som de kan ha sett ut då. En helt annan social miljö är Stuckatörens hus på David bagares gata 10 som stuckatören Axel Notini lät bygga och där han inredde en parادلägenhet åt sig och sin familj 1884. I Blockmakarens hus på Stigbergsgatan 21, finns två bostäder från tiden kring 1920. Blockmakaren själv bodde och verkade i samma rum och så hyrde han ut undervåningen till en änka med fem barn.

I Körsbärshagen nära Roslagstull ligger tre barnrikehus från 1937 där, tack vare statliga lån till bostadsbyggande, även mindre bemedlade barnrika familjer kunde få en modern bostad med en hyra de hade råd att betala. Museilägenheten består av två rum och kök och ligger på Stickelbärsvägen 7.

Lägenheten i Tensta skildrar en tid som ligger nära vår egen men

ändå är så annorlunda. Kartboken från 1960-talet berättar om en annan värld. I affären kunde man fortfarande betala med r-öringar.

Genom intervjuer med tenstabor och före detta tenstabor har vi skaffat oss ett kunskapsunderlag om den första tiden i en ny förort. Här har vi kunnat intervju de vuxna som flyttade in i de nya lägenheterna, vilket är en fördel. I några av de andra museimiljöerna, som presenterades ovan, har vi kunnat intervju de som vistades där som barn. I vissa miljöer är de personer som vistades där från början döda sedan länge.

TENSTA EN BETONGFÖRORT

Idag bor mer än hälften av Sveriges befolkning i bostäder byggda efter 1960. Stockholms stadsmuseum återställer nu en miljö från miljonprogrammets dagar, dels i byggnadsantikvariskt syfte, dels för att skildra den miljö som blivit hemma för många av dem som växte upp på 1960-, 1970- och 1980-talen. Tensta och andra liknande områden genomgår en ständig förändring. När området var nytt kom de flesta inflyttarna från Sverige och våra nordiska grannländer. Idag befolkas husen av människor från hela värld-

Nedan t v: Jultid i Arturssons kök på Kämpingebacken. FOTO: Iréne Artursson.

I mitten: Iréne och Charlotte Artursson i vardagsrummet på Kämpingebacken. FOTO: Sven Artursson.

Nedan t h: Charlotte Artursson i sitt rum på Kämpingebacken. Pippi Långstrump började sändas på TV 1969. FOTO: Iréne Artursson.

den. Även den yttre miljön ändras, fasader görs om och tillbyggnader förändrar den ursprungliga arkitektoniska idén osv. "Betongförorterna" både älskas och hatas och i debatten om deras framtida existens ser vi det som synnerligen viktigt att i en museal miljö kunna bevara några av de ursprungliga tankarna om en fungerande bostad i en välplanerad stadsdel.

Idag kan vi glädja oss åt att kunna besöka Moa Martinssons torp och Selma Lagerlöfs herrgård. Framtidens författare kommer förmodligen från betongförorterna.

Litteratur

Tryckta källor

Andersson, Magnus (1998): *Stockholms årsringar*.

Arnstberg, Karl-Olov och Erdal, Björn, red. (1998): *Där ute i Tensta*.

Bengtson, Olle (1970): *Rapport Tensta*.

Gelotte, Hanna och Roos, Britta, red.: *Hej bostad: Om Stockholms bostadsbyggande 1961-1975*.

Haste, Hans, red. (1984): *Staden vi byggde. Svenska bostäder under 40 år*.

Johansson, Ingemar (1987): *StorStockholms bebyggelsehistoria*.

Sax, Ulrika, red. (1999): *Miljonprogram i Stockholm*. Utställningskatalog Stockholms stadsmuseum.

Armin, Tuulse, "Spånga kyrka", i *Spånga sockens historia*, utgiven av Stockholms stads stadskollegiums handbokscommitte under red. av Nils Staf, Stockholm 1967.

Otryckta källor

Intervjuer gjorda med arkitekterna Gunnar Andersson och Nils Stenström
Intervjuer gjorda med tenstabor och f.d. tenstabor

Piamaria Hallberg

